

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДИТИНСТВА В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНОГО СУСПІЛЬСТВА

С.М. Гребінь

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний університет

Трансформаційні процеси, які відбуваються у сучасному постмодерному суспільстві, значно змінюють і феномен дитинства. Паралельно зі змінами в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах українського суспільства спостерігаються і серйозні зміни у ставленні до дитинства та його статусу в суспільстві.

Дитинство формується та підтримується суспільством, а також постійно відновлюється в процесі життєдіяльності дітей, які інтегруються у соціум. Дитинство – елемент суспільства, який активно трансформується, на який впливає багато факторів та умов. Сучасне дитинство має багато унікальних характеристик, які мають відмінності від попередніх епох. Цей факт актуалізує необхідність переосмислення проблем дитинства та напрямків його трансформації в контексті змін, які відбуваються в суспільстві останнім часом.

Розглянемо детальніше умови, які склалися в Україні і в яких відбувається соціалізація наших дітей. По-перше, у зв'язку з економічною поляризацією, збільшенням розриву між матеріальним станом різних сімей, склалася нерівність щодо отримання дітьми соціальних та культурних благ, діти мають різні умови стартового потенціалу, різні життєві шанси на отримання цих благ.

По-друге, руйнування комуністичної ідеології та відсутність її альтернативи призвело до так званої індивідуалізації дитини, яка не має на сьогодні героїчних прикладів перед очима, не має второваних доріг. Для дитини не існує образу ідеального дорослого, який раніше служив єдиним прикладом й опорою в уявленні дітьми їх майбутнього. Своє життя дитина будує сама, за власними уявленнями, за допомогою своїх поглядів і у відповідності зі своїм світоглядом. Життя дітей стає так званим "біографічним проектом", тобто вже в ранньому віці вони повинні ставити перед собою цілі, автономно приймати рішення і брати на себе відповідальність за свої дії. Згідно з теорією Е. Еріксона, найяскравіша риса індивідуалізованого дитинства – це раннє прагнення незалежності практично у всьому. Так, діти сьогодні отримують права на індивідуальне рішення щодо покупок, щодо розпорядження своїм особистим часом,

вибору форми проведення дозвілля, вираження особистих смаків, незалежності у соціальних інтеракціях та ін. [1]. При цьому батьками заохочується самостійність, суб'єктивність дітей. Одночасно фіксується відчуження і зведення до мінімуму соціальних взаємодій між дітьми і старшими поколіннями.

По-третє, наукові досягнення в галузі комп'ютеризації, інформатизація суспільства зробили доступними потік інформації, яким підростаюча дитина користується на власний розсуд. Діти не мають заборони отримати самостійно інформацію з таких питань як смерть, хвороби, гроші, секс, які раніше могли бути отримані від дорослих або від фахівців спеціальних галузей. Усамотнення дитини з комп'ютером зменшує частоту "живого" спілкування з батьками та друзями, що призводить до відчуження та індивідуалізації. Діти звикають тільки розважатися, стали менше читати книжки.

По-четверте, існує необмежений доступ до телебачення, де постійно рекламуються тютюнові та алкогольні вироби, насилля, що не може не впливати на свідомість підростаючого покоління. З його допомогою, без будь-яких зусиль, діти долучаються до культури дорослих, для них тепер розкриті всі секрети "дорослості". Відбулося збільшення поінформованості дітей за темами, які раніше були табуйовані для юного покоління. При цьому в світі актуальної, стрімко мінливої, загальнодоступної інформації дорослі перестали бути авторитетними "провідниками дітей лабіринтом знань". Спілкування з друзями стало для підлітків важливішим і домінуючим, ніж спілкування з батьками та вчителями. Відбувається так зване "знецінення" дорослих [2].

По-п'яте, революційно швидко зросли соціокультурні відмінності між поколіннями, які дуже чуйно вловлюють діти. Підлітки відчують себе експертами з багатьох питань життя родини: вони дають поради батькам про те, де и яку техніку можна придбати, що носити з одягу, як працювати з комп'ютером тощо [3, с. 181].

По-шосте, в українському суспільстві, як і в інших, дедалі більше зростає розуміння необхідності визнання дитини не тільки об'єктом, який потрібно виховувати, а й суб'єктом, який має права та обов'язки, що збіглося за часом з пропагандою положень Конвенції ООН про права дитини та кризою системи виховання, зростанням підліткової злочинності, безпритульності та іншими негативними явищами [3, с. 183]. Держава в питанні з прав дитини покладається більше на внутрішній потенціал родини. А в деяких українських родинах реалізація прав дитини сприймається як вседозволеність та розбещеність.

По-сьоме, "державна політика щодо дітей здійснюється сьогодні як вибіркова соціальна політика, яка орієнтована на окремі категорії дітей. Вона відстає від соціальних трансформацій дитинства, які відбуваються останнім часом" [4].

Отже, сучасні соціокультурні процеси значно змінюють феномен дитинства. Якщо індустріальна епоха зробила його тривалішим і соціально значущим, то процеси інформатизації знову скорочують цей період. Людей турбує той факт, що їхні діти ростуть занадто швидко. У сучасних дітей інтереси й переживання приблизно ті ж, що були у попереднього покоління більш старшого віку. Сьогодні з'являється феномен "скороспілої дитини" – в результаті змін в сім'ї, а також у соціально-економічній та політичній сферах суспільства, догляд й контроль за дітьми з боку батьків та інших дорослих слабшає. Діти розвиваються під впливом телебачення, кіно, комп'ютера та Інтернету, завдяки яким в їхнє життя входять насильство, секс, наркотики і т. п. Діти дедалі частіше піддаються стресу і тривозі – психологічним захворюванням, які нещодавно були притаманні, як правило, дорослим. Таке передчасне дорослішання може призвести до того, що сама соціальність дитинства буде зруйнована.

З метою попередження цих негативних явищ, для того, щоб цінність дитинства залишалася критерієм духовного розвитку й функціонування суспільства, необхідно змінювати ставлення не тільки до дітей, а й до культури дитинства за допомогою розвитку та модернізації інфраструктури дитинства.

Література:

1. Эриксон Э. Г. Детство и общество / Э. Г. Ериксон; [пер с англ. и научн. ред. А. А. Алексеева]. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – СПб. : ООО "Речь", 2002. – 416 с.
2. Постман Н. Исчезновение детства / Н. Постман // Отечественные записки. – 2004. – № 3. – С. 17 – 30.
3. Щеглова С. Н. Трансформация детства в современном российском обществе и императивы развития государственной политики в интересах детей [Электронный ресурс] / С. Н. Щеглова // Журнал исследований социальной политики. – 2004. – Т. 2, № 2. – С. 175–189. – Режим доступа к статье : <http://ecsocman.hse.ru/mags/jsps/2004-2-2/26553987.html>.
4. Sociology of Education / Editors D. Levinson, H. Cookson, A. Sadovnik. New York : Routeledge Farmer, 2002, – 640 p.